

Despre iertarea-diamant: Éric-Emmanuel Schmitt, *Răzbunarea iertării*

Gabriela Miron *

Forgiveness is like a Diamond: Éric-Emmanuel Schmitt, *The Revenge of Forgiveness*

Autor al unei opere proteiforme, scriitorul franco-belgian Éric-Emmanuel Schmitt își canalizează o bună parte a creațiilor spre nuvelă, pe care o consideră o sinteză între densitatea romanului și condensarea proprie scrierilor teatrale, ambele practicate anterior aplecării spre genul scurt. În 2019, Editura Humanitas Fiction a lansat în România al cincilea volum de nuvele al autorului, intitulat *Răzbunarea iertării*, în traducerea lui Laurențiu Malomfălean. Volumul regroupează patru nuvele care au ca liant tematic ambiguitățile iertării, în căutarea răspunsului la interogații precum: e ușor să ierți? Ne putem ierta pe noi înșine? Iertarea permite împăcarea cu sine și împăcarea cu ceilalți? Putem ierta orice? Care este relația de putere dintre cel care iartă și cel iertat? În mai multe interviuri acordate unor publicații din lume, autorul își mărturisește intenția de a examina, una câte una, laturile diamantului negru care este iertarea. Aceasta se amestecă în istorii complicate de doliu, moșteniri, iubiri neîmplinite și secrete de familie.

Nuvela care deschide volumul, *Surorile Barbarin*, se construiește în jurul temei dublului, întâlnită frecvent în scrierile scurte ale lui Éric-Emmanuel Schmitt și materializată în perechea Lily-Moïsette, gemene identice. Nuvela urmărește existența surorilor pe parcursul a optzeci de ani și relatează experiențele lor atât din perspectiva cuplului, cât și a dublului. Cu alte cuvinte, textul se concentrează atât asupra modului în care binomul Lily-Moïsette este perceput și trăit, cât și asupra individualității fiecărei surori, redată cu deosebită finețe și pătrundere

* Associated Assistant, University of Oradea; PhD Candidate, Doctoral School of Linguistic and Literary Studies, “Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca, gabriela_miron@outlook.com

psihologică. Pe de o parte, nuvela respectă principiile generale consacrate de istoria literară în ceea ce privește operele care au ca protagoniști gemeni: uimirea și deruta cauzate de nașterea gemelară, plasarea surorilor în poziții antagoniste, figura surorii malefice, moartea uneia dintre gemene. Pe de altă parte, incipitul plasează textul în registrul faptului divers, întreținut pe tot parcursul nuvelei de suspansul psihologic și de alternarea prezentului narațiunii cu retrospective care pun în lumină episoade relevante din existența personajelor. Legătura dintre cele două surori se menține relativ constantă de-a lungul trecerii timpului: din iubire, Lily îi iartă surorii ei toate răutățile, fără a bănuia și umiliința resimțite de Moïsette în fața acestei bunătați fără margini. În acest caz, așadar, iertarea are efecte paradoxale, întreținând sentimentul de inferioritate, rachiuna și acționând ca un factor de accentuare a degradării morale a protagonistei.

La polul opus se situează efectul pe care iertarea îl produce în a doua nuvelă din volum, *Mademoiselle Butterfly*. În urma unui pariu, în adolescență, William Golden o seduce pe Mandine, o fată simplă și săracă cu duhul, din munți, iar din legătura lor efemeră se naște Jébé. În numele statutului său social, William caută inițial să rupă orice legătură cu Mandine, urmându-și cariera fulminantă în domeniul bancar. Iubirea sinceră îi permite lui Mandine să îl ierte pe William și chiar să accepte ca Jébé – rebotezat James – să trăiască la Paris alături de el. Mai târziu, Mandine îi arată adevărata dimensiune a iubirii și generozității ei, sacrificându-și în mod voit viața pentru a o salva pe cea a fiului lor. Este o lecție pe care William o învață și o repetă, iertându-și fiul pentru ruina băncii și asumându-și integral vina acestuia. Astfel, iertarea care își are rădăcinile în iubire îi înalță pe protagoniști, conferindu-le attribute morale și căi de acțiune superioare.

Nuvela care dă titlul volumului, *Răzbunarea iertării*, aduce în prim-plan o poveste tulburătoare care, după relatările autorului, este inspirată dintr-o întâmplare reală. Élise este o mamă care încearcă să îl înțeleagă pe Sam, asasinul fiicei ei. Prin discuțiile din cadrul vizitelor repetate pe care Élise i le face lui Sam la închisoare, mama îndoliată încearcă să îl atragă pe ucigașul în serie în teritorii ale umanității necunoscute de acesta. Generozitatea ei pare de neînțeles, dar strategia devine vizibilă abia la sfârșit: Elise îl îmblânzește, îl emoționează, îl sensibilizează, până când criminalul devine conștient de ororile comise. În acest caz, iertarea devine sinonimă cu condamnarea, căci ea provoacă alunecarea în infern. Titlul oximoronic face aluzie la inversarea fîrescului, răzbunarea și iertarea fiind, în mod tradițional, categorii opuse. Nuvela sugerează că uneori cea mai cruntă răzbunare este iertarea.

Ultima nuvelă din volum, *Desenează-mi un avion* creionează relația neobișnuită de prietenie care se naște între nonagenarul Wener von Breslau și Daphné, fetița din vecini, căreia bătrânul îi citește *Micul prinț*. Lectura cărții și desenarea de avioane, la care îl provoacă fetița, aduc la suprafață amintiri demult îngropate, din perioada în care Werner a luptat ca pilot în al Doilea Război Mondial, în armata lui Hitler. Uciderea soldaților inamici nu a reprezentat o povară pentru fostul soldat până în ziua când una dintre victimele lui capătă, subit, un chip: Antoine de Saint-Exupéry. Procesul de conștiință prin care trece Werner pune în lumină o altă formă a iertării la care autorul volumului ne invită se reflectăm, într-un pasaj care apropie textul de modul discursiv: „Nu trebuia confundată fapta cu persoana. (...) Nu iertăm ceva, iertăm pe cineva. Fapta rămâne rea, însă persoana nu devine așa. Nu poate fi redusă la gestul său dăunător” (p. 254).

Volumul se încheie într-o tonalitate senină, iar impresia globală care se degajă după lectură este aceea de sondare a existenței cu speranță, cu încredere și cu convingerea că Binele reprezintă o latură *sine qua non* a condiției umane. Chiar dacă moartea, boala, pierderea, dezamăgirea sunt teme care apar constant în volum, nuvelele care îl compun sunt purtătoarele unui mesaj pozitiv, ale unui elan proaspăt, ale unei filozofii optimiste. Iertarea, amestec de egoism și altruism, înseamnă a încheia pace cu sine și cu ceilalți. În acest sens, în fiecare nuvelă, iertarea se leagă inextricabil de iubire: „Dacă-l iubesc, îl iert.” (*Surorile Barbarin*, p. 65); „În mod neașteptat pentru el, ea nu avea resentimente. Orice ranchiună, orice frustrare, orice acuzație, orice reproș îndreptățit se topiseră: iubitul îi fusese redat, îl adora, suferințele nu mai existau, se reduceau la nerăbdare.” (*Mademoiselle Butterfly*, p. 101); „Mandine era plină de iertare” (*Ibidem*, p. 130); „Că sunt gata să te iubesc? Da, eu, Sam. (...) Te iert, Sam.” (*Răzbunarea iertării*, p. 216). „Să ierți constă în a considera individul în totalitatea lui, în a-i reda respectul și încrederea pe care le merită” (*Desenează-mi un avion*, p. 254).

Dincolo de acest fir director reprezentat de iertare ca dovadă supremă de iubire, volumul *Răzbunarea iertării* este străbătut de numeroși factori unificatori datorită cărora nuvelele pot fi considerate ca părți componente ale unui întreg. Diversitatea nuvelor se combină în unitate, iar discontinuitatea textelor nu împiedică receptarea cărții ca o totalitate. Astfel, volumul de nuvele al lui Éric-Emmanuel Schmitt poate fi încadrat în ceea ce Cécile Alduy descrie ca fiind „o unitate discursivă politextuală, care se fragmentează în mai multe universuri ficționale autonome” (Cécile Alduy, „Le recueil comme genre”, *Acta fabula*, 2001, vol. 2, nr. 1). Întregul nu este suma părților, căci întâlnirea lor

aduce o plusvaloare semantică, situată dincolo de ancorarea pur textuală. Ca și în cazul celorlalte volume de nuvele, intenția auctorială prin care sunt regrupate textele în volum este evidentă, iar legăturile care se țes între nuvele nu sunt aleatorii. Nu întâmplător, prima pagină a volumului descrie abundența florală care inundă străzile satului Saint-Sorlin, transformându-l într-o mare grădină comună; finalul cărții surprinde tot imaginea unor flori și reflecția comună a lui Antoine de Saint-Exupéry și a bătrânului Werner: „Am fost făcut să fiu grădinar” (p. 262). Disponerea nuvelor dovedește și ea intenții de compoziție: prima și a treia nuvelă sunt sumbre, întunecate, în vreme ce a doua și a patra sunt senine și dătătoare de speranță, dictând și tonalitatea generală a volumului.

Similarități între nuvele putem întâlni și la nivel formal. Incipitul fiecărei nuvele poate fi decupat prin fracturi la nivel tematic, dar și prin indici de tip grafic, care se completează reciproc. Concret, fiecare incipit este separat de restul textului printr-un asterisc, indice dublat de modificări în temporalitatea narațiunii (analepse plasate imediat după incipit în *Surorile Barbarin* și *Mademoiselle Butterfly*) sau în spațialitatea acesteia (schimbare de departament în *Răzbunarea iertării*; schimbare de cadru și de interlocutor în *Desenează-mi un avion*). Enigmele și misterele formulate în incipit își au contrapunctul în deznodământul surprinzător al fiecărei nuvele, care creează perplexitatea cititorului și îl invită să reconsidere textul într-o lumină nouă.

Două sunt elementele esențiale care provoacă adeziunea cititorilor la acest volum de nuvele: prezentarea unui univers ficțional cunoscut, reperabil, dar în același timp fermecător și enigmatic; îmbrăcarea mesajului într-o muzicalitate poetică. Se cuvine pus în evidență stilul elegant al autorului, de factură tradițională, strălucitor, uneori metaforic, ce provoacă satisfacția estetică a cititorilor. Scriitura simplă și fluidă, având drept atribut accesibilitatea, ascunde erudiția și virtuozitatea tehnică sub aparența unei naturaleți cuceritoare.

Fără a fi moralizator, volumul *Răzbunarea iertării* este moral, concentrându-se asupra iertării ca dimensiune spirituală a existenței umane, nu în sens religios, ci ontologic. Prin diversitatea situațiilor și a personajelor surprinse, nuvelele construiesc un edificiu atât în registrul ideilor, cât și al impresiilor și sentimentelor cititorilor, mizând pe istorii care sunt în același timp singulare și universale.